

Fruktan och illusionism

Den engelske historikern Herbert Butterfield diskuterar i en av sina böcker vad han kallar "fruktan i Hobbes stil" (Hobbesian fear). I teckningen används därför att Thomas Hobbes analyserat företeelsen, Hobbes, som byggde sin samhällsfilosofi på tanken att "människan är en varg mot människan", att en vämotiverad rädsla är det sociala handlandets stora drivkraft. "Om ni tänker er att ni är instängd i ett rum tillsammans med en annan person som ni har varit fiende till och antar att ni båda har en revolver, kan ni komma i ett dilemma i vilket ni båda skulle vilja kasta ut revolverna genom fönstret, men inte finner någon möjlighet att göra det. Om ni först kastar bort er revolver, berövar ni den andre varje skäl att göra sig av med sin, och såvitt ni vet kan han vara redo att bryta avtalet. Om ni båda svär att kasta ut revolverna på samma gång, kanske ni tror att han bara låtsas göra det och behåller revolvern, medan ni, om ni handlat hederligt, är prisgiven åt den andre."

Detta är kanske, det kan i varje fall tänkas vara, en del av dagens internationella dilemma. De båda instängda är USA och Ryssland, rummet är världen, revolvern är vätebomben. Butterfield förutsätter att de som fruktar varandra är hederliga personer, som var och en skulle vilja kasta bort vapnet och byta ut möjligheten av en seger mot vissheten att få leva vidare. På den punkten passar liknelsen inte in. Här är det snarare fråga om en hederlig karl och en ökad brottsling. Men det gör knappast situationen lättare. Den hederlige är rädd för brottslingen, fruktar förräderi från hans sida, men den brottslige är i grunden i samma klipa: möjligen tror han inte på den andres heder; tror han på den, måste han likväl känna fruktan, dels för vedergällning på grund av tidigare illgärningar, dels för hinder i den fortsatta verksamheten. Båda parterna vet — och det är dilemmat bakom det första dilemmat — att det inte är tillräckligt att slänga re-

volvrarna, utan att man också måste bli vänner och förtrogna för att slippa fruktan, och till något sådant sticker i varje fall inte det ringa mått av tillit som d till äventyrs kan uppbringa.

Amerikas, eller Västerns, fruktan och misstro behöver inte närmare motiveras. Det är den hårda erfarenheten som fött dem, en erfarenhet där det nazistiska Tyskland och det kommunistiska Ryssland smälter samman. Löfte efter löfte som svikits, aktion efter aktion i strid med utfästelser och avtal, detta har grundlagt en så total misstänksamhet att man bakom varje tillmötesgående anar en list, bakom varje reträtt en samling till nytt angrepp. Och vad man kräver är inte bara löften eller avtal, utan åtgärder som på en gång ses som utplånanden av begångna oförrätter och som bevis på en sinnesändring. Kan man lita på en stat då den lovar fridsamhet för framtiden men inte vill återställa vad den erövrat, inte ens vill upphöra att inför det egna folket förkunna kontrahentens gemenhet och den kommande konflikten osundvikelighet?

Men ryssarna är i ett liknande dilemma. Låt oss förutsätta att den nuvarande statsledningen åtminstone för överskådlig tid framåt önskar endast konsolidering och därför är ärligt inställd på en avspänning i stor stil, även till priset av vissa eftergifter. Det är en osannolik förutsättning, det är sant, och den har månad efter månad under det senaste halvåret tätt sig mera utopisk. Men även om det skulle förhålla sig så, tycks svårigheterna vara oöverkomliga. En eftergift föder i ett läge som detta nya eftergifter. Uppger man den tyska östzonen, kommer kravet på revision av Oder-Neisse-linjen och på Ostpreussen, nya och farliga förhoppningar och frihetsrörelser inom satellitstaterna, en prestigeförlust som gör det svårt att säga nej till fordringarna och ständigt farligare att säga ja. Napoleon ansåg sig försvara Rhengränsen vid Weichsel — ty hur skulle det gå om han vek tillbaka? —, ryssarna kan med

samma skäl säga att de försvara förkrigsgränserna vid Elbe.

I detta läge när den diplomatiska diskussionen, som å ofta skimrar av elegant överkylighet, alltmera fått prägeln av ett medvetet spel med fiktioner. Man förhandlar inte, man grälar om hur, när och var man skall förhandla. Man uttrycker sin starka vilja till tysk enighet eller till frihet för Österrike, men denna passion, som fyller alla, visar sig det vara omöjligt att tillfredsställa. Man förkunnar hur gärna man vill mötas för att riktigt komma till tals, men striden om formuleringarna av denna längtan får ersätta dess förverkligande.

Härmdagen såg vi på en bild Eisenhower och hans män grubbla över en icke-angreppspakt; en rad sådana paktfantasier gör sin rond på utrikesdepartementen trots minnet av hur dessa spindelvävar tvinnades och revs sönder för tjugu år sedan. I denna förtunnade luft, så fjärran från de jordiska realiteterna, trivs en del konferensmän och formuleringsakrobater — de flesta vanliga människor ser i detta snarast bevis på den ömsesidiga fruktans valde.